

Sexual Slavery in International Criminal Law with Particular Emphasis on the Special Court for Sierra Leone

(Type of Paper: Research Article)

Sanazalsadat Jafari¹, Masoud Zamani^{2*}, Amir Maghami³

Abstract

Slavery is one of the oldest forms of violation of human dignity. According to the definition given in the 1926 Slavery Convention, slavery is the status or condition of a person over whom any or all of the powers attaching to the right of ownership are exercised, and a "slave" is a person who is subject to this condition. Despite the legal prohibition of slavery, today we witness a new form of slavery, called sexual slavery. The statute of the International Criminal Court has recognized sexual slavery as a crime against humanity as well as a war crime. The purpose of this paper is to review the jurisprudence of the Special Court for Sierra Leon in identifying and developing the definition and elements of the crime of sexual slavery. With a descriptive-analytical method, this study will overview the criminalization of sexual slavery, and examine the approach of the Special Court for Sierra Leone in identifying sexual slavery as a crime against humanity.

Keywords

crimes against humanity, criminalization International Criminal Court, slavery, sexual violence.

-
1. Ph.D Student, Department of Law, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran.
Email: sanaz_jafari2@yahoo.com
  2. Assistant Prof., Department of Law, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran;
Department of Public and International Law, Faculty of Law and Political Science, University of Shiraz, Shiraz, Iran (Corresponding Author). Email: masoud.zamani87@gmail.com
  3. Assistant Professor, Department of Law, University of Isfahan, Isfahan, Iran.
Email: a.maghami@ase.ui.ac.ir

Received: November 9, 2020 - Accepted: September 25, 2021

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

برده‌داری جنسی در حقوق بین‌الملل کیفری با تأکید بر رویه دادگاه ویژه سیرالئون

(نوع مقاله: علمی - پژوهشی)

سانازالسادات جعفری^۱، مسعود زمانی^{۲*}، امیرمقامی^۳

چکیده

برده‌داری از قدیمی‌ترین اشکال نقض شأن و کرامت انسانی است. وفق تعریف ارائه‌شده در کنوانسیون برده‌داری (۱۹۲۶)، برده‌داری، وضعیت یا شرایطی است که اختیارات ناشی از حق مالکیت، کلاً یا جزئاً علیه او اعمال می‌شود و «برده» کسی است که در این حالت یا وضعیت قرار دارد. علی‌رغم ممنوعیت برده‌داری، امروزه شاهد شکل نوینی از برده‌داری، تحت عنوان برده‌داری جنسی هستیم. اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی نیز برای اولین بار برده‌داری جنسی را به‌عنوان جنایت علیه بشریت و جنایت جنگی شناسایی کرده است. هدف از این مقاله بررسی رویه غنی برجای‌مانده از رویه دادگاه ویژه سیرالئون در شناسایی و ارائه تعریف و عناصر جرم برده‌داری جنسی برای اولین بار در عرصه محاکم کیفری بین‌المللی است. در این مقاله با روش تحلیلی-توصیفی با مرور اجمالی سیر جرم‌انگاری برده‌داری جنسی، به بررسی رویکرد دادگاه ویژه سیرالئون در شناسایی برده‌داری جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت خواهیم پرداخت.

کلیدواژگان

برده‌داری، جرم‌انگاری، جنایت علیه بشریت، خشونت جنسی، محاکم کیفری بین‌المللی.

---

۱. دانشجوی دکتری، گروه حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.
Email: Sanaz_jafari2@yahoo.com

۲. استادیار، گروه حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران؛ گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، ایران (نویسنده مسئول).
Email: Masoud.Zamani87@Gmail.Com

۳. استادیار، گروه حقوق، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
Email: a.maghami@ase.ui.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۱۹ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۰۳

مقدمه

به‌طور خاص از بارزترین و حتی شاید اولین مصادیق ارتکاب برده‌داری جنسی می‌توان به «اردوگاه‌های آسایش» ژاپنی‌ها در خلال جنگ جهانی دوم اشاره کرد. سیستم زنان آسایش ماهیتاً روشی، برای نابودی و تحقیر شهروندان کشورهای تحت استعمار ژاپن به‌سبب نقش زنان به‌عنوان خانواده و دارایی جامعه در نظام پدرسالارانه، بود (Fenrick, 2015: 183). براساس شواهد موجود تمام اعمال تجاوز جنسی و بردگی جنسی به‌عنوان بخشی از سیستم آسایش، قبل و در حین مخاصمات گسترش‌یافته در منطقه آسیا و اقیانوس آرام ارتکاب یافته است. کمیسیون بین‌المللی حقوقدانان (مشاور سازمان ملل متحد)^۱ اولین سازمان بین‌المللی بود که گزارشی در قالب توصیه به دولت ژاپن برای جبران خسارت بازماندگان زنان آسایش (نوامبر ۱۹۹۴) منتشر کرد (E/CN.4/1996/53/Add.1). دو سال بعد، در گزارش «کوماراسومی»^۲ (گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در مورد خشونت علیه زنان) این موضوع در قالب «برده‌داری جنسی ارتش»^۳ مطرح شد (Drom, 2011: 155-156).

برای احقاق حقوق زنان رنج‌دیده در این سیستم و اجرای عدالت، استقرار دادگاه بین‌المللی جنایات جنگی زنان^۴ اولین تلاش برای گوش دادن به صداهایی بود که شنیدنشان بسیار دشوار بود و اجازه داد که آنها تحت حمایت قانون صدایشان شنیده شود. در این دادگاه پرونده‌ای علیه امپراتور هیروهیتو^۵ و دولت ژاپن، مطرح شد. این دادگاه امپراتور هیروهیتو را «به‌دلیل ارتکاب تجاوز جنسی و بردگی جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت» و دولت ژاپن را در ایجاد و نگهداری سیستم آسایش مسئول شناخت. با وجود این (از آنجا که این دادگاه یک دادگاه مردمی بود) این حکم هیچ اثر الزام‌آوری نداشت و در پیشبرد عدالت ناکام ماند (Japutra, 2015: 187).

پس از جنگ جهانی دوم، عدم اجرای تعهدات پذیرفته‌شده از سوی اکثریت دولت‌ها مبنی بر تعقیب و مجازات نسل‌کشی، نقض‌های حقوق بین‌الملل بشردوستانه و سایر جنایات علیه حقوق اساسی بشر، محیط امنی را برای مرتکبان چنین اعمال غیرانسانی پدید آورد (زمانی و حسینی اکبرنژاد، ۱۳۹۴: ۳۳۰). به مرور زمان افزایش ارتکاب خشونت‌های جنسی در مخاصمات مسلحانه، توجه محاکم کیفری بین‌المللی را به خود جلب کرد و مسیر را برای شناسایی و جرم‌انگاری این قبیل جرائم به‌عنوان جنایت علیه بشریت، جرائم جنگی یا نسل‌زدایی فراهم ساخت.

دادگاه کیفری بین‌المللی رواندا با آنکه آرایایی غنی در زمینه خشونت جنسی و تجاوز به

1. The International Commission of Jurists (UN Consultative)

2. Coomaraswamy

3. Military Sexual Slavery

4. The Women's International War Crimes Tribunal

5. Emperor Hirohito

عنف دارد، در خصوص جرائمی چون برده‌داری جنسی و یا سایر جرائم رویه‌ای از خود برجا گذاشته است. در رویه دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی نیز علاوه بر تجاوز به عنف تنها به جرائم جنسی ازدواج اجباری و برده‌داری پرداخته شده است و به جز پرونده سال ۲۰۰۱ علیه کونوراچ^۱، ووکویچ^۲ و کووچ^۳ معروف به پرونده فوکا^۴ آن هم در قالب جرم برده‌داری (نه برده‌داری جنسی)، هیچ پرونده دیگری با این اتهام به چشم نمی‌خورد. با آنکه در پرونده فوکا دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی فرصت خوبی برای شناسایی جرم برده‌داری جنسی داشت، اما در نهایت تنها کونوراچ و کووچ را محکوم به جنایت علیه بشریت برده‌داری کرد.

اساسنامه دادگاه ویژه سیرالئون بسیار متأثر از رویه محاکم کیفری رواندا و یوگسلاوی سابق و همچنین اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی است، و همانند اساسنامه دیوان به صراحت اقدام به فهرست کردن جرائم جنسی کرده است. بند «ز» ماده ۲ اساسنامه دادگاه ویژه سیرالئون تحت عنوان جنایت علیه بشریت، به جرائم جنسی اختصاص یافته و علاوه بر تجاوز به عنف^۵، فحش‌های اجباری^۶ و حاملگی اجباری^۷، برده‌داری جنسی^۸ را نیز در دسته کلی خشونت‌های جنسی جنایت علیه بشریت شناسایی کرده است. وفق این ماده، این اختیار به دادگاه داده شده است که چنانچه این جرائم بخشی از حمله گسترده یا نظام‌مند علیه غیرنظامیان ارتکاب یابند، مرتکبان را تحت عنوان جنایت علیه بشریت تحت تعقیب قرار دهند.^۹

در رویه قضایی دادگاه ویژه سیرالئون به‌عنوان یک دادگاه مختلط^{۱۰} نیز، علاوه بر رویه‌های متعدد در زمینه تجاوز به عنف و خشونت‌های جنسی، شاهد نوآوری‌هایی در خصوص شناسایی و جرم‌انگاری جرائم جنسی هستیم؛ افزون بر تحول جرم‌انگاری جرائم جنسی و توسعه مصادیق آن در اساسنامه، از دیگر ویژگی‌های مهم این دادگاه است. در حقیقت جرم‌انگاری برده‌داری جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت به‌طور ویژه مرهون رویه برجای‌مانده از این دادگاه است. هرچند در دادگاه یوگسلاوی در پرونده فوکا در شرح اتهامات، انجام خشونت‌های جنسی و انجام کارهای خانه، علیه قربانیان زن محبوس‌شده به چشم می‌خورد، اما عنوان اتهام وارده تنها

1. Kunarac

2. Vuković

3. Kovač

4. ICTY, Prosecutor V Dragoljub Kunarac Radomir Kovac and Zoran Vukovic, Case No. IT-96-23 & IT-96-23/1-A, 12 June 2002

5. Rape

6. Enforced Prostitution

7. Forced Pregnancy

8. Sexual Slavery

9. The Statute of the Special Court for Sierra Leone.

۱۰. دادگاه ویژه سیرالئون از ارکان فرعی شورای امنیت نیست، بلکه نهاد بین‌المللی جداگانه است و همان‌طور که در قوانین اجرایی سیرالئون تصریح شده، این دادگاه بخشی از نظام حقوقی داخلی نیز محسوب نمی‌شود و از آنجا که براساس توافق دوجانبه‌ای میان سازمان ملل متحد و دولت سیرالئون تشکیل شده است، از قدرت اجبارکننده فصل هفتم منشور ملل متحد برخوردار است و در زمره دادگاه‌های تلفیقی یا مختلط قرار گرفته است.

تحت عنوان برده‌داری درج شده است نه با عنوان برده‌داری جنسی (ICTY, 1996: 20-22). در حقیقت اولین رویه در شناسایی جرم برده‌داری جنسی و عناصر متشکله آن مرهون رویه برجای مانده از دادگاه ویژه سیرالئون است که در ادامه به بررسی رویه برجای مانده دادگاه ویژه سیرالئون در خصوص برده‌داری جنسی خواهیم پرداخت.

سیر تاریخی جرم انگاری برده‌داری جنسی در مخاصمات مسلحانه در محاکم کیفری بین‌المللی

۱. مفهوم و عناصر جرم برده‌داری جنسی در حقوق کیفری بین‌المللی

بردگی جنسی شکل جدید و خاصی از برده‌داری است؛ در نتیجه اولین عنصر بردگی جنسی نیز، همانند جرم برده‌داری است. قید و شرط اضافی این است که مرتکب سبب ارتکاب یک یا چند عمل با ماهیت جنسی نسبت به قربانی شود (کرایر و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳۹). به همین دلیل سعی بر آن است که ابتدا به بررسی تعریف برده‌داری و رویه برجای مانده از آن بپردازیم. برده‌داری جنسی در هر شکلی در خلال مخاصمات مسلحانه، از جمله کمپ‌های تجاوز به عنف^۱، ایستگاه‌های آسایش (یا پایگاه‌های عیاشی)^۲، نقض گسترده حقوق بشردوستانه بین‌المللی محسوب شده است (Weissbrodt, 2002: 34).

بردگی جنسی اولین بار در جزء «ز» بند ۱ ماده ۷ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری به‌عنوان جرمی مستقل آمده است. در واقع، اساسنامه‌های دادگاه‌های یوگسلاوی و رواندا تنها از بردگی (نه برده‌داری جنسی) به‌عنوان جنایت علیه بشریت نام برده‌اند، در حالی که اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری، بردگی جنسی را به‌عنوان جنایتی مستقل از جنایت بردگی در نظر گرفته است (خاک، ۱۳۸۷: ۱۲۴). ماده ۷ (۱) (ز) اساسنامه رم، بردگی جنسی را به‌عنوان جنایت علیه بشریت و در ماده ۸ (۲) (ب) (۲۲) و ماده ۸ (ه) (۶) ^۳ به‌عنوان جنایات جنگی شناسایی کرده است. هرچند همانند سایر جرائم جنسی، تعریفی از آن ارائه نشده است. تنها در بند ۲ ماده ۷ اساسنامه رم آمده است: «به بردگی گرفتن یعنی اعمال اختیارات مربوط به حق مالکیت بر انسان و مشتمل است بر اعمال چنین اختیاری در جهت خرید و فروش انسان به‌ویژه زنان و کودکان»^۴.

1. Rape Camps

2. Comfort Stations

3. Rome Statute of the International Criminal Court, 2002: Article 7&8

۴. سند عناصر تشکیل‌دهنده جرائم اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی به مواردی مانند کرایه دادن، معاوضه و یا سایر موارد مشابه که موجب محروم شدن از آزادی افراد می‌شود نیز اشاره کرده است.

در عناصر جرم اساسنامه رم در خصوص عناصر مادی و معنوی برده‌داری جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت آمده است:

«۱. مرتکب هریک یا کلیه اختیارات متعلق به حق تملک یک یا چند شخص را از جمله از طریق خرید، فروش، کرایه دادن،^۳ معاوضه^۴ شخص یا اشخاص مزبور یا از طریق محروم‌سازی مشابه از آزاد، اعمال کرده است؛ ۲. مرتکب موجب شده که شخص یا اشخاص مزبور به یک یا چند عمل دارای ماهیت جنسی^۵ بپردازند؛ ۳. آن رفتار بخشی از یک حمله گسترده یا سیستماتیک علیه جمعیت غیرنظامی صورت پذیرفته باشد؛ ۴. مرتکب از اینکه عمل او بخشی از یک حمله گسترده یا سیستماتیک علیه جمعیت غیرنظامی آگاهی داشته باشد یا قصد آن را داشته باشد» (Element of Crimes, 2010: 8)

به‌نظر می‌رسد در بررسی جرائم جنسی در رویه محاکم کیفری بین‌المللی مسئله بسیار حائز اهمیت آن است که جرائم جنگی و جنایت علیه بشریت می‌توانند با هم، همپوشانی داشته باشند. در سند عناصر جرم اساسنامه رم، بندهای ۱ و ۲ عناصر جرم برداری جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت، دقیقاً منطبق با بندهای ۱ و ۲ جرم برده‌داری جنسی به‌عنوان جنایت جنگی است. در بندهای ۱ و ۲ عناصر جرم بردگی جنسی چه به‌عنوان جنایت علیه بشریت چه به‌عنوان جنایت جنگی، عنصر مادی آن است که مرتکب با اعمالی چون خرید، فروش،^۷ کرایه دادن،^۸ معاوضه^۹ و اعمال مشابه نسبت به دیگری برای خود حق مالکیت قائل شود و او را به اعمال جنسی وادار کند (Element of Crimes, 2010: 8 & 1).

در ادامه آنچه سبب تمایز آنها می‌شود، مربوط به زمینه ارتکاب آن است. در حقیقت بردگی جنسی زنان غیرنظامی طی یک مخاصمه مسلحانه می‌تواند هر دو عنوان مجرمانه را به خود بگیرد. برای اینکه جرائم جنسی به‌عنوان یک جنایت علیه بشریت در نظر گرفته شود، باید در قالب عملیات گسترده و نظام‌مند ارتکاب یابد، درحالی‌که در خصوص جنایت جنگی چنین شرطی لازم نیست و صرف یک اقدام مجزا می‌تواند جنایت جنگی تلقی شود. در حقیقت توجه محاکم بین‌المللی برای جرائم جنگی از مخاصمه مسلحانه نشأت می‌گیرد و برای جنایت علیه بشریت از حمله به غیرنظامیان (Element of Crimes, 2010: 8 & 16).

کمیسیون مقدماتی دیوان بین‌المللی کیفری^{۱۰} در خصوص جنایت علیه بشریت از نوع

1. Purchasing,
2. Selling
3. Lending
4. Bartering
5. Acts of Sexual Nature
6. Purchasing,
7. Selling
8. Lending
9. Bartering

۱۰. کمیسیون مقدماتی دیوان بین‌المللی کیفری براساس قطعنامه موسوم به قطعنامه F به‌منظور تهیه طرح‌هایی

برده‌داری جنسی عناصر تشکیل‌دهنده جرم را به همان صورتی تنظیم کرد که در مورد جنایت برده‌گیری عمل کرده بود (کیتی شایزری، ۱۳۹۶: ۲۰۹). مفهوم برده‌داری جنسی ارتباط نزدیکی با فحش‌اجباری دارد، اما متمایز از استثمار جنسی^۱ است. در برده‌داری جنسی نیازی به کسب مال نیست؛ بلکه صرفاً اعمال کنترل و قدرت مطلق یک شخص بر شخص دیگر مطرح است. برده‌داری جنسی، در هر زمان که ارتکاب یابد، نقض تضمینات بنیادین حقوق بشر مندرج در اسناد حقوق بشری است. این مفهوم از برده‌داری جنسی در محاکم ملی به رسمیت شناخته شده است (Weissbrodt, 2002: 33&34).

۲. برده‌داری جنسی در رویه دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق

نمونه دیگر بردگی جنسی مربوط به کمپ‌های تجاوز جنسی در یوگسلاوی سابق است. رأی کونراچ و دیگران در سال ۲۰۰۱ در دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق (از این پس دادگاه یوگسلاوی)، یکی از پیشگامانه‌ترین پرونده‌ها در حوزه خشونت جنسی در حقوق بین‌الملل کیفری فعلی و تنها پرونده در زمینه جرم برده‌داری است. دادستان در کیفرخواست خود علیه کونراچ و سایرین، تنها دو نفر از متهمان با نام‌های کونراچ و کووچ را وفق بند ۳ ماده ۵ اساسنامه متهم به جرم «برده‌داری»^۲ به‌عنوان جنایت علیه بشریت، کرد. هرچند در شرح اتهامات، انجام خشونت‌های جنسی و انجام کارهای خانه، علیه قربانیان زن محبوس‌شده به چشم می‌خورد (ICTY, 2001: Paras 542, 543, 728)، اما عنوان اتهام وارده تنها تحت عنوان «برده‌داری» درج شده است نه به‌عنوان برده‌داری جنسی. اما از آنجا که برخی از عناصر برده‌داری جنسی با برده‌داری مشترک است و از آنجا که رأی کونراچ و سایرین، اولین رأی در خصوص برده‌داری است، همچنین به اعتقاد دادگاه ویژه سیرالئون، این تصمیم اولین تصمیم در خصوص برده‌داری جنسی (نه برده‌داری) محسوب می‌شود، که جای دارد به‌اختصار به بررسی این رأی بپردازیم.

دادستان دادگاه کیفری یوگسلاوی براساس اظهارات شهود، مدعی بود دو نفر از قربانیان به مدت شش ماه در خانه‌ای متروکه نگهداری شده و یکی از آنها به مدت دو ماه دائماً توسط فردی به نام مستعار «دی پی شش»^۳ و قربانی دیگر، توسط کونراچ دائماً مورد تجاوز به عنف قرار می‌گرفته‌اند (ICTY, 2001: Para8). در این پرونده، یکی از شهود به‌همراه هفت زن دیگر،

در خصوص مقدمات اجرایی و شروع به کار دیوان تشکیل شد. در ۳۰ ژوئن ۲۰۰۰ سند عناصر تشکیل‌دهنده جرائم و آیین دادرسی و ادله از تصویب نهایی این کمیسیون گذشت.

1. Sexual Exploitation
2. Enslavement
3. DP6

توسط کوناراج با همراهی دی پی شش، در خانه‌ای زندانی شده بودند و کارهای خانه را انجام می‌دادند و به‌طور متناوب مورد خشونت جنسی قرار می‌گرفتند (ICTY, 2001: Para 6). کوواچ^۱ نیز یکی دیگر از متهمان برده‌داری بود. او نیز به مدت ۱۵ روز زنان را نگهداری کرده و بارها مکرراً مورد تجاوز قرار داده بود یا برخی از قربانیان را وادار به برهنه رقصیدن روی میز، کرده بود (ICTY, 2001: Para 9). از نظر شعبه دادرسی آنچه برده‌داری را به‌عنوان جنایت علیه بشریت شناسایی می‌کند، به‌طور ویژه محتوای حقوق بین‌الملل عرفی در زمان طرح کیفرخواست است (ICTY, 2001: Para 515).

شعبه دادرسی برای بررسی این اتهام به تحلیل و بررسی دقیق حقوق و قوانین جاری مربوط به برده‌داری پرداخت، چراکه همانند سایر اساسنامه‌ها، اساسنامه دادگاه یوگسلاوی نیز تعریفی از برده‌داری ارائه نکرده است. از این‌رو شعبه ضروری دانست که به منابع مختلفی که به این موضوع یا موضوعات مشابه پرداخته‌اند، از جمله حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بین‌المللی نیز بپردازد (ICTY, 2001: Para 518). از جمله اسنادی که مورد توجه دادگاه قرار گرفت عبارت‌اند از: کنوانسیون برده‌داری ۱۹۲۶، اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸)، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (۱۹۶۶) کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و آزادی‌های اساسی (۱۹۵۰)، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (۱۹۶۹) و منشور آفریقایی بشر و حقوق مردم (۱۹۸۱).

اگرچه از تلاش‌های بین‌المللی علیه برده‌داری بیش از یک قرن و نیم گذشته، اما از نظر شعبه هنوز از مهم‌ترین نمونه‌های حمایت بین‌المللی در خصوص حقوق بشر، تعریف ارائه شده توسط کنوانسیون برده‌داری ۱۹۲۶ است (ICTY, 2001: Para 519). در بند «ج» ماده ۵ اساسنامه دادگاه کیفری یوگسلاوی سابق جرم «به بردگی گرفتن» بدون آنکه تعریفی از آن ارائه شود، به‌عنوان جنایت علیه بشریت در نظر گرفته شده است. همین مسئله بزرگ‌ترین چالش پیش‌روی دادگاه محسوب می‌شد، چراکه شعبه دادرسی مجبور بود، برای اولین بار تعریف جامعی از برده‌داری به‌عنوان جنایت علیه بشریت ارائه کند.

در نهایت برای اولین بار شعبه دادرسی دادگاه یوگسلاوی سابق، عناصر جرم برده‌داری را در پرونده کوناراج به شرح ذیل توضیح داده است:

«براساس این تعریف، عنصر اعمال کنترل و مالکیت، تحدید یا کنترل خودمختاری، آزادی انتخاب با آزادی حرکت شخص بیانگر به بردگی گرفتن است که اغلب منتج به منافع مالی برای مرتکب می‌شود. در این روند رضایت یا اراده آزاد شخص وجود ندارد. این عنصر اغلب به دلیل وجود عواملی ناممکن یا نامربوط می‌شود که از جمله این عوامل تهدید به زور یا استفاده از آن یا سایر اشکال اجبار، ترس از اعمال خشونت، اعمال حیله یا فریب یا دادن قول‌های دروغ، سوءاستفاده از قدرت، موقعیت آسیب‌پذیر قربانی، اسیر بودن وی، فشارهای روانی یا شرایط اقتصادی و اجتماعی

خاص اوست. سایر نشانه‌های به بردگی گرفتن مشتمل بر سوءاستفاده، کار اجباری (به‌طور معمول بدون مابه‌ازا و اغلب، هرچند نه همیشه، مشتمل بر مشقت جسمانی) رابطه جنسی و قاچاق انسان است. صرف بازداشت کسی بدون انجام کار دیگری معمولاً با توجه به شرایط و اوضاع و احوال خاص هر مورد لزوماً برده ساختن محسوب نمی‌شود» (ICTY, 2001, Para 543).

دادگاه معتقد بود صرف توانایی خرید، فروش، یا به ارث بردن یک شخص یا خدمات و نیروی کار وی، فی‌نفسه به معنی به بردگی گرفتن نیست، بلکه این اعمال باید در عمل ارتکاب یابد. در نهایت دادگاه دو متهم پرونده مورد بحث (کووچ و کوناراچ) را به ارتکاب این جنایت برده‌داری محکوم کرد. شایان ذکر است همان‌گونه که دادگاه یوگسلاوی در این پرونده اظهار داشته است، رد و بدل شدن پول شرط تحقق برده‌سازی نیست، هرچند می‌تواند قرینه‌ای بر این امر باشد. لیکن هرگونه کنترل و تحدید خودمختاری شخص یا حق انتخاب و رفت‌وآمد وی یا سوءاستفاده جنسی از او بدون رضایتش می‌تواند از مصادیق این جنایت باشد (ICTY, 2001, Paras 542-543).

به اعتقاد شعبه دادرسی در زمان طرح کیفرخواست، طبق حقوق بین‌الملل عرفی برده‌داری به‌عنوان جنایت علیه بشریت، مشتمل بر اعمال قدرت جزئی یا کلی حق مالکیت علیه یک شخص است. بنابراین عنصر مادی این نقض، اعمال جزئی یا کلی قدرت بر حق مالکیت و عنصر معنوی این نقض نیز مشتمل بر اعمال عامدانه این قدرت است (ICTY, 2001: Para 541). به نظر می‌رسد چنین تعریفی گسترده‌تر از تعاریف تقریباً خاص و سنتی برده‌داری، تجارت برده، بندگی (غلامی)، کار اجباری که در سایر اسناد از جمله کنوانسیون منع برده‌داری یافت می‌شود، باشد. حتی می‌توان به اقدام‌های کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد^۱ در این زمینه اشاره کرد که در پیش‌نویس مجموعه مقرراتش در زمینه جرائم علیه صلح و امنیت بشر، به موضوع برده‌داری به‌عنوان جنایت علیه بشریت پرداخته است. در پیش‌نویس مجموعه مقررات جرائم علیه صلح و امنیت انسان مورخ ۱۹۹۱، مشتمل بر «ایجاد یا نگهداری اشخاص تحت وضعیت برده‌داری، غلامی، یا کار اجباری» به‌عنوان نقض سیستماتیک و گسترده حقوق بشر لحاظ شده، دسته‌بندی‌ای که با جنایت علیه بشریت مرتبط است.^۲

در نهایت نیز اتهام برده‌داری هر دو این متهمان به نام‌های کوناراچ و کووچ، توسط شعبه دادرسی تأیید شد و دادگاه تجدیدنظر با تأیید دادنامه بدوی، همسو با استدلال‌های دادستان ادعان داشت، جرم برده‌داری و عناصر مادی و معنوی آن، به‌عنوان جنایت علیه بشریت وفق حقوق بین‌الملل عرفی معاصر به‌درستی توسط شعبه دادرسی بیان و تعریف شده است. شعبه تجدیدنظر، حقی تحت عنوان حق بر مالکیت داشتن بر یک فرد را به رسمیت نشناخت و در نهایت با بیان عواملی که از نظر شعبه دادرسی به تحقق برده‌داری منجر می‌شوند، تأکید کرد

1. Report of the International Law Commission on the work of its forty-third session, 29 April-19 July 1991, GA, Supplement No 10 (A/46/10).

2. The International Law Commission, 1991, (A/46/10)

که نمی‌توان به‌طور گسترده تمام اشکال برده‌داری معاصر را برشمرد، بلکه باید در هر پرونده به‌طور موردی و جداگانه بررسی شود (ICTY, 2002: Paras 116-121).

یکی از ایرادات متهمان به رأی صادره، مبحث رضایت قربانیان بود. آنها مدعی بودند که قربانیان می‌توانستند، آزادانه جابه‌جا و از آپارتمان خارج شوند یا حتی فرار کنند و وضعیتشان را تغییر دهند. همچنین آنها به انجام کارهای خانه مجبور نبودند و آنها با تمایل خود کارهای خانه را انجام می‌دادند. ایراد دیگر در مورد مدت زمان نگهداری قربانی بود، که معتقد بودند این مدت زمان باید به‌قدری طولانی باشد که حکایت از قصد صریح مبنی بر نگهداری قربانی داشته باشد و سایر مدت‌های کوتاه نمی‌تواند مبنایی برای صدور رأی قرار گیرد. در نهایت نیز، معتقد بودند یکی از عناصر جرم اثبات عنصر معنوی به معنای اثبات قصد متهم بر حبس کردن قربانی تحت کنترل دائم خود برای مدت طولانی، به‌منظور استفاده از قربانی برای اعمال جنسی است که این مطلب توسط دادستان فارغ از هرگونه شک و تردید معقولی اثبات نشده و از این‌رو دادگاه در خصوص تحقق جرم برده‌داری به خطا رفته است (ICTY, 2002: Paras, 108-109). شعبه ادعای تجدیدنظر خواهان را مبنی بر فقدان مقاومت قربانی به‌عنوان رضایت آشکار قربانی در کل مدت حبس به‌عنوان مدرکی دال بر رضایت قربانی، و همچنین ادعای رضایت و طولانی‌مدت بودن مدت حبس قربانی به‌عنوان عناصر جرم برده‌داری را به‌صراحت رد کرد. شعبه تجدیدنظر بر این باور است که فقدان رضایت جزء عناصر جرم نیست و اوضاع و احوالی که فرد در آن شرایط امکان ابراز رضایت نداشته باشد، برای احراز فقدان رضایت کافی است (ICTY, 2002: Paras 116-121).

چنانچه تعقیب مرتکبان در چارچوب اساسنام G دادگاه (کیفری بین‌المللی) انجام می‌پذیرفت، جرائم مورد ادعای دادستان دادگاه یوگسلاوی در پرونده فوکا که تحت دو عنوان به بردگی گرفتن و تجاوز به عنف مطرح بود، احتمالاً تحت عنوان بردگی جنسی نیز قابل تعقیب می‌شده است (کیتی شایزری، ۱۳۹۶: ۲۰۸). در رویه دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق، این تنها پرونده‌ای است که به موضوع برده‌داری پرداخته و در هیچ‌یک از پرونده‌های دیگر چنین اتهامی مطرح نشده است. هرچند این پرونده بهترین فرصتی بود که شعبه می‌توانست به مسئله برده‌داری جنسی بپردازد، چراکه نگهداری زنان همراه با خشونت‌های جنسی بوده است. اما دادگاه مطلقاً به این مقوله وارد نشد و صرفاً تمرکز خود را به جرم برده‌داری به‌عنوان جنایتی علیه بشریت که خود نیز به نوبه خود نوآوری دادگاه محسوب می‌شد، قرار داد و از پرداختن به ماهیت جنسی برده‌داری امتناع کرد. از آنجا که برای اولین بار عناصر جرم برده‌داری بررسی و ارائه شد، این رأی از مهم‌ترین آرا در زمینه جرم برده‌داری محسوب می‌شود، که در رویه بعدی محاکم کیفری، بسیار مورد توجه قرار گرفته است.

۳. برده‌داری جنسی در رویه دیوان کیفری بین‌المللی

۳.۱. اتهام برده‌داری جنسی در پرونده کاتانگا^۱

کاتانگا از متهمانی بود که به برده‌داری جنسی علیه غیرنظامیان، هم به‌عنوان جنایت علیه بشریت و هم جنایت جنگی متهم شده بود. وفق کیفرخواست اصلاحی دادستان، پس از حمله و غارت روستای بوگورو، زنان آن منطقه زندانی شدند و توسط زندانیان مورد تجاوز به عنف قرار گرفتند. شعبه دادرسی بدو به پاورقی ۵۳ مندرج در سند عناصر جرم اشاره می‌کند که در این سند آماده است: «چنین محدودیتی نسبت به آزادی ممکن است تحت شرایطی شامل کارهای اجباری سخت و یا تنزیل یک انسان به وضعیت پست، آن‌گونه که در کنوانسیون تکمیلی لغو برده‌داری، تجارت برده، یا نهادها و رویه‌های مشابه آمده است، باشد» (ICC, 2008, Paras 343-344).

در خصوص اتهام برده‌داری جنسی شعبه دادرسی بر این باور است که در خصوص این ادعا که زنان غیرنظامی بعد از آن حمله، ربوده، زندانی و مجبور شده‌اند تا همسر رزمندگان شوند و همچنین مجبور به پختن غذا و اطاعت از دستورهای رزمندگان و اعمال با ماهیت جنسی شده‌اند و در مدت برده‌داری مورد تجاوز به عنف قرار گرفته‌اند، مدارک کافی است (ICC, 2008: Paras 384-350).

به‌طور مثال حسب شهادت یکی از شهود، یکی از زنان ربوده و برهنه شده و توسط یکی از رزمندگان مورد تجاوز قرار گرفته و متعاقباً تهدید به مرگ شده و بارها مورد تجاوز قرار گرفته و در نتیجه این تجاوزات در مدت اسارت از آن مرد نیز صاحب بچه شده است (ICC, 2008: Para 353). از این رو به اعتقاد شعبه دادرسی وفق ماده ۸ اساسنامه^۲، مدارک کافی برای اثبات این برده‌داری جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت وجود دارد (ICC, 2008: Para 354).

شعبه دادرسی معتقد بود وفق ماده ۳۷ اساسنامه، برده‌داری جنسی می‌تواند شکل خاصی از برده‌داری محسوب شود (ICC, 2008: Para 430). همچنین می‌تواند شامل وضعیتی باشد که زنان و دختران مجبور به ازدواج، انجام امور خانه یا انجام اجباری کارهای جنسی مانند تجاوز به عنف با کسانی که آنها را به بردگی گرفته‌اند، شوند (ICC, 2008: Para 431). از نظر شعبه دادرسی عنصر دوم جنایت علیه بشریت برده‌داری جنسی «اجبار شخص یا اشخاص به انجام یک یا چند عمل با ماهیت جنسی توسط مرتکب است». بنابراین پارامتر خاص جرم برده‌داری جنسی، علاوه بر اعمال محدودیت بر خودمختاری قربانی، آزادی جابه‌جایی و اختیار، توانایی قربانی در تصمیم‌گیری برای رابطه جنسی است (ICC, 2008: Para 432). در اینجا نیز شعبه دادرسی تأیید می‌کند که در خصوص جنایت علیه بشریت برده‌داری جنسی، عناصر مادی و معنوی محقق شده و دلایل کافی برای اثبات این ادعا موجود است (ICC, 2008: Para 435).

1. Germain Katanga
2. 8(2)(b)(xxii) of the Statute
3. 7(1)(g) of the Statute

شعبه بدوی نیز بر این باور است که برده‌داری جنسی باید به صورت موردی رسیدگی شود و موارد فهرست شده در سند عناصر جرم در ارتباط با برده‌داری جنسی، حصری نیستند (ICC, Paras 975-976 : 2014)، چراکه محرومیت از آزادی ممکن است اشکال متعددی داشته باشد. دادگاه در تحلیل و بررسی اولین عنصر عینی^۱ جرم برده‌داری جنسی، ماهیت ذهنی محرومیت را، به معنای درک شخص از وضعیتش و همچنین ترس متعارف او از وضعیت را مدنظر قرار داده است (ICC, 2014 : Para 977).

به اعتقاد شعبه بدوی دومین عنصری که باید لحاظ شود، در خصوص توانایی قربانی در تصمیم‌گیری در مورد شرایطی است که در آن شرایط متعهد به انجام اعمال جنسی شده و مفهوم برده‌داری جنسی می‌تواند مشمول وضعیتی شود که شخص قربانی مجبور به زندگی با شخص دیگری می‌شود که می‌بایست با او اعمال جنسی انجام دهد (ICC, 2014 : Para 978). در نهایت هر دو اتهام جنایت علیه بشریت برده‌داری و جنایت جنگی برده‌داری تأیید شد (ICC, 2014 : Para 211). اما در نهایت شعبه دوم بدوی، این اتهامات را چه به‌عنوان جنایت علیه بشریت و چه به‌عنوان جرائم جنگی به دلیل ناکافی بودن ادله، رد کرد (ICC, 2014 : P 659). به اعتقاد نگارنده این پرونده از مواردی بود که دیوان می‌توانست برای اولین بار برده‌داری جنسی را (علاوه بر جنایت علیه بشریت) به‌عنوان جنایت جنگی شناسایی کند، اما دیوان با افزایش دامنه ادله اثباتی، از تأیید مشارکت کاتانگا در جرائم برده‌داری خودداری کرد و با توجه به تأیید این جرائم توسط شعبه دادرسی در جایی که دیوان می‌توانست با چالش‌های پیش‌رو مبارزه کند و سهم بزرگی در تبیین هرچه بیشتر این جرم ایفا کند، کاملاً منفعلانه عمل کرد و در کمال ناباوری از تأیید این جرم چه به‌عنوان جنایت جنگی و چه به‌عنوان جنایت علیه بشریت امتناع ورزید.

۳.۳. اولین حکم محکومیت برده‌داری جنسی در پرونده بوسکو ناگاندا^۲

بوسکو ناگاندا از دیگر متهمان برده‌داری جنسی در دیوان کیفری بین‌المللی است که شعبه پنجم دادرسی او را به اتهام جرائم جنسی از جمله برده‌داری جنسی محکوم کرد. اتهامات شماره ۷، ۸ و ۹ کیفرخواست، به برده‌داری جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت و جرائم جنگی اختصاص داشت. شعبه ابتدا پس از اشاره به مواد قانونی ۷(۱)(ز) و ماده ۸(۲)(هـ)(۶) به بیان و بررسی عناصر قانونی برده‌داری جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت و جرائم جنگی مذکور در سند عناصر جرم اساسنامه پرداخته است (ICC, 2019 : Paras 950-951).

۱. به دلیل آنکه سند عناصر جرم به بیان عناصر مادی و معنوی جرم برده‌داری جنسی پرداخته است، شعبه دادگاه در مرحله دادرسی و مرحله بدوی تعریف جدیدی از این جرم ارائه نکرد و صرفاً به تشریح عناصر یادشده پرداخت.

2. Bosco Ntaganda

شعبه اذعان داشت، فهرست جامعی که بیانگر وضعیت و شرایط منعکس‌کننده اعمال حق مالکیت علیه دیگری باشد، وجود ندارد. در تصمیم‌گیری در خصوص اینکه آیا مرتکب چنین قدرتی را اعمال کرده است یا خیر، شعبه باید عوامل مختلفی از جمله کنترل، جابه‌جایی قربانی، ماهیت محیط فیزیکی، کنترل روانی، اتخاذ موازینی در خصوص ممانعت یا جلوگیری از فرار قربانی، استفاده از زور یا تهدید به استفاده از زور یا سایر اشکال اجبار روانی یا فیزیکی، مدت زمان نگهداری، در معرض رفتارهای غیرانسانی یا سوءاستفاده قرار گرفتن، ادعای انحصار^۱، کنترل امیال جنسی^۲، کار اجباری، آسیب‌پذیری قربانی را مدنظر قرار دهد. به اعتقاد شعبه اعمال حق مالکیت نسبت به یک فرد نیازمند دادوستد تجاری نیست. همچنین در خصوص محرومیت از آزادی شعبه معتقد است که اشکال متعددی وجود دارد و می‌تواند شامل وضعیتی باشد که فرد از لحاظ فیزیکی محبوس نیست، اما از ترس جان خود، عملاً هیچ‌جا نمی‌رود و در همان مکان می‌ماند (ICC, 2019: Para 952).

شعبه در بخش یافته‌های خود اذعان می‌دارد که پس از حمله، سربازان چند قربانی از جمله دختر یازده‌ساله را برای مدت زمان معینی، و در برخی موارد چندین روز، زندانی کرده و در این مدت آنها را مورد تجاوز قرار داده و حتی آنها را مجبور می‌کردند کارهایی را برای آنها انجام دهند یا برایشان غذا آماده کنند (ICC, 2019: Para 954).

پس از آن شعبه به بررسی تحقق عناصری چون افعالی با ماهیت جنسی، اعمال حق مالکیت پرداخت و معتقد بود از آنجا که تجاوز به عنف یک یا چندین مرتبه علیه قربانیان ارتکاب یافته، از این رو دومین عنصر مادی برده‌داری جنسی یعنی ارتکاب اعمال با ماهیت جنسی محقق شده است. در مورد اعمال حق مالکیت (اولین عنصر مادی جرم برده‌داری جنسی) نیز شعبه معتقد است، قربانیان توسط سربازان دستگیر و متعاقباً به مکان دیگری منتقل شده‌اند. اما پس از بررسی‌های به‌عمل‌آمده شعبه تنها در خصوص یکی از قربانیان با نام اختصار پی-۱۱۳، اعمال حق مالکیت را از طریق انجام چندین مرتبه تجاوز به عنف، اجبار به انجام کارها، غذا پختن و حمل اشیا و همچنین محرومیت از آزادی اثبات‌شدنی دانست (ICC, 2019: Para 960). به اعتقاد شعبه در ارتکاب اعمال با ماهیت جنسی، برای تحقق برده‌داری جنسی، نیاز به دخول نیست. در حالی که در اثبات تجاوز به عنف تعرض به بدن فرد از طریق رفتاری که به دخول منجر می‌شود، هرچند به‌صورت اندک در شرایط خاص، مورد نیاز است (ICC, 2019: Para 1204).

از دیگر اتهامات او، برده‌داری جنسی کودک سربازان زیر ۱۵ سال است، که پس از استخدام برای آموزش انتقال داده می‌شدند و در این مدت مجبور به انجام یک یا چند عمل با ماهیت

1. Assertion of Exclusivity
2. Control of Sexuality

جنسی می‌شدند. به‌طور مثال یکی از دختران که در کمپ بلو^۱ ماه‌ها برای آموزش نگهداری شده بود، در این مدت مورد تهدید واقع شده بود که رفت‌وآمد او تحت کنترل است و اگر تصمیم به فرار بگیرد، کشته می‌شود. در حقیقت او چاره‌ای جز ماندن در آن مکان نداشت و در آن مدت با تهدید و اجبار مرتباً مجبور به انجام اعمال جنسی با سربازان بود. به اعتقاد شعبه هر چند او به‌طور فیزیکی محدود و محبوس نشده بود، اما به دلیل موقعیتی که داشت، عملاً قادر به ترک آن مکان نبوده و عنصر مادی یعنی اعمال مالکیت و انجام اعمال با ماهیت جنسی در خصوص او محقق شده است (ICC, 2019 : Paras 974&980).

در نهایت شعبه او را به برده‌داری جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت (اتهام شماره ۷) و همچنین برده‌داری جنسی به‌عنوان جرائم جنگی (همکاری غیرمستقیم) در حمله دوم به دلیل همکاری غیرمستقیم وفق ماده ۲۵(۳)(الف)، و برده‌داری جنسی علیه کودکان زیر ۱۵ سال در تاریخ بین ۶ آگوست ۲۰۰۲ و ۳۱ دسامبر ۲۰۰۳ (اتهامات شماره ۸ و ۹) مجرم شناخت و به تحمل ۳۰ سال حبس محکوم کرد (ICC, 2019 : P 536). این حکم اولین حکم محکومیت دادگاه کیفری بین‌المللی در ارتباط با جرم برده‌داری جنسی است که به‌صراحت دادگاه بین‌المللی تجاوز به عنف و برده‌داری جنسی تمایز قائل شد و اعلام کرد که برای تحقق برده‌داری جنسی برخلاف تجاوز به عنف نیازی به دخول نیست و صرف اعمال مالکیت و انجام اعمال که ماهیتی جنسی دارند، برای تحقق این جرم کفایت می‌کند.

سیر تکاملی شناسایی برده‌داری جنسی در رویه دادگاه ویژه برای سیرالئون

۱. پرونده جبهه شورای انقلابی نیروهای مسلح^۲

دادگاه سیرالئون به‌عنوان یک نهاد کیفری موقت، جرائم بین‌المللی و داخلی را در برهه‌ای از زمان در محدوده جغرافیایی مشخص رسیدگی می‌کند، این در حالی است که تفاوت‌های اساسی با دیگر محاکم پیشین دارد: قضات، دادستان و کارکنان این دادگاه از ترکیب اتباع کشور محلی و بیگانه انتخاب می‌شوند و دادگاه در خود سیرالئون جایی که جرائم تحت صلاحیت این دادگاه در آنجا به‌وقوع پیوسته، تشکیل و قوانین حاکم بر رسیدگی‌ها انواع قابل اعمال در محاکم بین‌المللی شده و حقوق بین‌الملل است (بلخی و آزادبخت، ۱۳۹۳: ۲۴۸ و ۲۴۹). از این‌رو این دادگاه در زمره محاکم کیفری بین‌المللی قرار می‌گیرد. در جهت ایجاد وحشت و مجازات، گروه جبهه متحد انقلابی و جبهه شورای انقلابی نیروهای

1. Camp Blue

2. Armed Forces Revolutionary Council

مسلح^۱ بارها اقدام به اسارت و ربودن اعضای جمعیت‌های غیرنظامی کرده‌اند. زنان و دختران ربوده‌شده مورد تجاوز قرار گرفته‌اند، برخی از آنها ربوده شده و برای بردگی جنسی و کار اجباری استفاده می‌شدند (SCSL, 2004: Paras 37-40). برخی از این زنان و دختران برای سال‌ها به اسارت گرفته می‌شدند. پسران و مردانی که ربوده می‌شدند نیز برای کار اجباری به کار رفته و سال‌ها به اسارت گرفته شده‌اند. برخی از دختران و پسران ربوده‌شده به‌عنوان رزمنده آموزش می‌دیدند و در نبردهای فعال استفاده می‌شدند (SCSL, 2004: Paras 37-40). شعبه دادرسی در پرونده شورای انقلابی نیروهای مسلح (ای اف آر سی) در ابتدا به بیان رویه حاکم محاکم کیفری بین‌المللی در زمینه جرائم جنسی از جمله برده‌داری جنسی و تأثیر آن بر جرم انگاری این جرائم پرداخته است. شعبه با به کار بردن واژه برده‌داری جنسی بیان می‌کند، با آنکه برده‌داری جنسی به‌طور خاص در اساسنامه دادگاه‌های یوگسلاوی سابق و رواندا نیامده است، اما دادگاه یوگسلاوی در پرونده کونراچ، او را به دلیل نگهداری دختران در بردگی برای اهداف جنسی، متهم و محکوم به برده‌داری به‌عنوان جنایت علیه بشریت کرد (SCSL, 2007: Para 706). نکته حائز اهمیت اینکه علی‌رغم آنکه در رأی کونراچ به‌صراحت از اتهام برده‌داری جنسی صحبتی نشده است، اما شعبه دادرسی دادگاه ویژه سیرالئون در این پرونده برای بیان رویه سابق دادگاه‌ها، در پاراگراف ۷۰۹ به‌صراحت از آن تحت عنوان برده‌داری جنسی یاد می‌کند (SCSL, 2007: Para 706).

شعبه دادرسی دادگاه ویژه سیرالئون همچنین معتقد است، رویه دادگاه‌های یوگسلاوی و رواندا، در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی، همانند اساسنامه دادگاه ویژه برای سیرالئون منعکس شده و هم‌اکنون نیز جرائم جنسیتی به‌طور جداگانه‌ای در پاراگراف مجزا درج شده و برده‌داری جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت جرم انگاری شده است (SCSL, 2007: Para 707-709). در حقیقت به‌نظر می‌رسد نیز شعبه بر این باور است جرمی که توسط دادگاه یوگسلاوی در قضیه کونراچ رسیدگی شده، برده‌داری جنسی بوده که هم‌اکنون به‌عنوان جرم مجزا در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی و دادگاه ویژه سیرالئون درج شده است.

شعبه دادرسی دادگاه سیرالئون برای اولین بار در رویه دادگاه‌های کیفری بین‌المللی به بیان عناصر برده‌داری جنسی می‌پردازد که تا آن زمان هیچ‌گونه تعریفی با ماهیت جنسی در خصوص این جرم ارائه نشده بود. شعبه معتقد است عناصر برده‌داری جنسی عبارت‌اند از:

«۱. مرتکب تمام یا بخشی از قدرت خود را برای در اختیار گرفتن یک یا چند شخص، از جمله از طریق خرید، فروش، اجاره و مبادله این شخص یا اشخاص یا از طریق تحمیل محرومیت از آزادی مشابه بر این افراد، اعمال کند؛

۱. از رادیکال‌ترین گروه‌های نظامی درگیر در جنگ داخلی سیرالئون بین سال‌های ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۲ میلادی بود که مورد حمایت چارلز تیلور، رئیس‌جمهور وقت لیبریا قرار داشتند.

۲. مرتکب سبب انجام یک یا چند عمل با ماهیت جنسی توسط شخص یا اشخاصی گردد؛
۳. مرتکب باید قصد انجام این اعمال برده‌داری جنسی را داشته باشد یا به‌طور معقولی از اینکه به احتمال زیاد این اعمال رخ داده آگاهی داشته باشد. به اعتقاد شعبه، قدرت اعمال مالکیت بیان‌شده در پاراگراف اول انحصاری نیستند^۱ و نیازی به پرداخت و مبادله^۲ برای اثبات اعمال مالکیت بر فرد^۳ نیست (SCSL, 2007: Para 707-709).

شعبه بر این باور است که استفاده از واژه «همسر»^۴ توسط مرتکب خطاب به قربانی حکایت از قصد مرتکب مبنی بر اعمال مالکیت نسبت به قربانی دارد نه قصد مرتکب در فرض کردن یک وضعیت زناشویی یا شبیه آن^۵ با قربانی آن هم در مفهوم تعهدات دوطرفه‌ای که در ذات روابط زن و شوهر ایجاد شده است؛ چراکه به اعتقاد شعبه^۶ دادرسی رابطه^۷ مرتکبان نسبت به قربانیان مبتنی بر مالکیت است (نه رابطه^۸ متقابل زناشویی) و مرتکب می‌تواند قربانی را که در تملک اوست، به شخص دیگری واگذار کند (SCSL, 2007: Paras 711). در نهایت نیز شعبه^۹ دادرسی علی‌رغم شناسایی جرم برده‌داری جنسی و بیان عناصر تشکیل‌دهنده آن، نظر دادستان مبنی بر برده‌داری جنسی (اتهام شماره ۷) را به‌عنوان یک جرم مستقل نپذیرفت، بلکه هر سه متهم را تنها به اتهام برده‌داری (اتهام شماره ۱۳) محکوم کرد (SCSL, 2007: 570-572). هرچند شعبه^{۱۰} دادرسی در این پرونده برخلاف پرونده^{۱۱} کوناراچ در دادگاه یوگسلاوی، به‌صراحت جرم برده‌داری جنسی را به رسمیت شناخته است، اما باز هم از صدور حکم در خصوص برده‌داری جنسی امتناع ورزیده و تنها به اتهام برده‌داری بسنده کرده است. با وجود این شناسایی برده‌داری جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت برای اولین بار و همچنین ارائه^{۱۲} اولین تعریف از برده‌داری جنسی، این رأی را در رده^{۱۳} یکی از مهم‌ترین و غنی‌ترین آرا در رویه^{۱۴} دادگاه ویژه سیرالئون قرار داده است.

۲. رویکرد متفاوت دادگاه سیرالئون در پرونده^{۱۵} جبهه^{۱۶} متحد انقلابی^{۱۷}

در خصوص پرونده^{۱۸} جبهه^{۱۹} متحد انقلابی (ار یو اف) نیز یکی از اتهامات وارد اتهام برده‌داری جنسی است. در این خصوص شعبه^{۲۰} بدوی بیان می‌کند که جرم خاص برده‌داری جنسی برای اولین بار در اساسنامه^{۲۱} دیوان کیفری بین‌المللی هم به‌عنوان جنایت علیه بشریت و هم جرائم جنگی درج شده است و پس از آن در اساسنامه^{۲۲} دادگاه ویژه برای سیرالئون به‌عنوان جنایت علیه بشریت ذیل ماده^{۲۳} ۳ اساسنامه آمده است (SCSL, 2009: Para 154). شعبه به این مهم نیز

1. on-Exhaustive
2. Payment or Exchange
3. The Exercise of Ownership
4. Wife
5. Marital or Quasi-Marital Status
6. The Revolutionary United Front(RUF)

اشاره می‌کند که کیفرخواست مطروحه در این دادگاه از جمله اولین کیفرخواست‌هایی است که افراد را به‌صراحت به اتهام جرم برده‌داری جنسی متهم می‌کند (SCSL, 2009: Para 154). به‌رغم این ادعا شعبه بدوی معتقد است که این جرم، جدید نیست. از نظر شعبه بدوی برده‌داری جنسی شکل خاصی از به‌بردگی گرفتن و برده‌داری است و اعمالی که به‌عنوان برده‌داری جنسی طبقه‌بندی شده‌اند، در گذشته تحت عنوان برده‌داری شناسایی شده بودند (SCSL, 2009: Paras 155-156). به‌طور مثال در پرونده کوناراچ، او به‌دلیل حبس زنان برای ماه‌ها و در معرض قرار دادن تجاوز به عنف و سایر اعمال جنسی، متهم به جرم برده‌داری، تجاوز به عنف و تعرض به کرامت انسانی شده بود. در این مورد دادگاه یوگسلاوی تأکید داشت که «برده‌داری حتی اگر مبتنی بر استثمار جنسی هم باشد، جرمی متمایز از تجاوز به عنف است.» شعبه معتقد بود که ممنوعیت جرائمی بسیار خاص از جمله برده‌داری جنسی و خشونت جنسی اعمالی‌اند که پیشتر جرم انگاری شده‌اند (SCSL, 2009: Paras 155-156).

شعبه همچنین معتقد است، جرم برده‌داری به موجب حقوق بین‌الملل عرفی ممنوع شده است و مستلزم مسئولیت کیفری فردی است و به بیان عناصر تشکیل‌دهنده برده‌داری جنسی می‌پردازد: «۱. متهم تمام یا بخشی از قدرت خود را برای حق مالکیت یک یا چند شخص از قبیل، خرید فروش، اجاره و ضرب و جرح این شخص یا اشخاص اعمال نماید و یا آنکه محرومیت از آزادی مشابه را نسبت به آنها تحمیل کند؛ ۲. مرتکب سبب انجام یک یا چند کار با ماهیت جنسی توسط شخص یا اشخاص گردد؛ ۳. متهم قصد انجام عمل برده‌داری جنسی را داشته باشد و یا اینکه به‌طور معقولی از اینکه این اعمال به احتمال زیاد منجر به چنین اعمالی می‌شود، آگاهی داشته باشد» (SCSL, 2009: Paras 158-160).

به اعتقاد شعبه عنصر مادی برده‌داری جنسی مشتمل بر دو جزء است: «۱. اعمال قدرت مالکیت بر شخص یا اشخاص (عنصر برده‌داری)؛ ۲. عمل برده‌داری مشتمل بر اعمال جنسی (عنصر جنسی) باشد». با آنکه شعبه به اعمال شناسایی شده در پرونده کوناراچ توسط دادگاه یوگسلاوی سابق اشاره کرد، در نهایت خود نیز اقدام به فهرست کردن اقدام‌هایی که منعکس‌کننده قدرت مالکیت است، کرده و اذعان داشت که این اعمال انحصاری نیستند (SCSL, 2009: Paras 158-160).

شعبه بدوی همچنین معتقد است که برای محکوم کردن متهم به این جرم دادستان باید اثبات کند که متهم مسبب^۱ انجام اعمالی با ماهیت جنسی توسط قربانی شده است. از نظر شعبه اعمال خشونت جنسی یک عنصر اضافی است که در ترکیب با برده‌داری، برده‌داری جنسی را شکل می‌دهد (SCSL, 2009: Para162).

در حقیقت از نظر شعبه بدوی نارضایتی قربانی نسبت به برده‌داری و انجام اعمال جنسی،

1. Caused

عنصر برده‌داری جنسی محسوب نمی‌شود که نیازمند اثبات آن توسط دادستان باشد. همچنین مدت زمان به بردگی گرفتن، اگرچه ممکن است در تعیین کیفیت رابطه حائز اهمیت باشد، عنصر این جرم محسوب نمی‌شود. شعبه در این خصوص نیز مجدداً به تصمیم شعبه تجدیدنظر دادگاه یوگسلاوی در قضیه کوناچ اشاره می‌کند (ICTY, 2002: Para 120)، که بیان می‌کند: «اوضاع و احوالی که رضایت صریح را غیرممکن می‌سازد، برای فرض کردن فقدان رضایت کفایت می‌کند».

در نهایت نیز شعبه بدوی هر سه متهم را به اتهام برده‌داری جنسی وفق ماده ۲(۷) اساسنامه محکوم کرد (SCSL, 2009: Paras 163). شعبه تجدیدنظر نیز با وجود اعتراض متهمان، دادنامه بدوی را در این خصوص تأیید کرد (SCSL, 2009: 478). در حقیقت می‌توان گفت تا این تاریخ، این رأی اولین و مهم‌ترین رأی صادره توسط یک دادگاه کیفری بین‌المللی است که علاوه بر شناسایی جرم برده‌داری جنسی و برشمردن عناصر تشکیل‌دهنده آن، اقدام به صدور حکم جنایت علیه بشریت برده‌داری جنسی کرده است. در این پرونده دادگاه تعریف ارائه‌شده در پرونده گروه جبهه متحد انقلابی (آر یو اف تی) را تأیید و همچنان به جای تأکید بر اثبات فقدان رضایت یا اراده آزاد قربانی به عنوان عناصر این جرم، تمرکز خود را بر روی رابطه سببیت گذاشت. دادگاه همچنین تلاش کرد تا اثبات کند برده‌داری جنسی، جرمی متفاوت از تجاوز به عنف است و نمی‌توان این دو را یکسان در نظر رفت.

برده‌داری زناشویی^۱ در پرونده چارلز تیلور^۲

چارلز تیلور، رئیس‌جمهور سابق لیبریا بود که در سال ۲۰۰۳ سرنگون شد و به دلیل ارتکاب جنایت‌های دهشتناک در کشور همجوار سیرالئون محاکمه شد. کیفرخواست اولیه او مبنی بر ۱۸ جرم در ۲۰۰۳ صادر شد، ولی رسیدگی به جرائم و بررسی دلایل با تأکید ویژه بر استماع اظهارات قربانیان از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۱ ادامه یافت و در نهایت در سال ۲۰۱۲ به تحمل ۵۰ سال حبس محکوم شد. اتهام برده‌داری جنسی از اتهامات وارده چارلز تیلور بود. در این خصوص شعبه بدوی بر این اعتقاد بود که عناصر برده‌داری به شرح ذیل، می‌بایست فارغ از هرگونه شک و تردید معقولی اثبات شود:

«۱. مرتکب تمام یا بخشی از قدرت خود را برای در اختیار گرفتن یک یا چند شخص، از جمله از طریق خرید، فروش، اجاره و مبادله این شخص یا اشخاص یا از طریق تحمیل محرومیت از آزادی مشابه بر این افراد اعمال کند؛ ۲. مرتکب به این شخص و یا اشخاص یک یا

1. A Conjugal Form Of Sexual Slavery

2. Charles Taylor

چند عمل با ماهیت جنسی وارد نماید؛ ۳. مرتکب باید قصد انجام این اعمال برده‌داری جنسی را داشته باشد و یا به‌طور معقولی از اینکه به احتمال زیاد این اعمال رخ داده است، آگاهی داشته باشد». شعبه بدوی با تبعیت از رأی تجدیدنظر کوناراچ (ICTY, 2002: Para 540)، بیان می‌کند که عنصر مادی جرم برده‌داری جنسی متشکل از دو عنصر است: نخست آنکه متهم تمام یا بخشی از قدرت خود را همراه با حق مالکیت نسبت به یک شخص یا اشخاصی اعمال کند (عنصر برده‌داری) و دوم آنکه، برده‌داری مشتمل بر اعمال جنسی (عنصر جنسی) باشد. عنصر معنوی آن نیز مشتمل بر اعمال عامدانه بخشی یا تمام قدرت همراه با حق مالکیت نسبت به فرد قربانی است (SCSL, 2012: Para 418-419).

همچنین شعبه نارضایتی و فقدان اراده آزاد قربانی را از خصیصه‌های اصلی برده‌داری برمی‌شمارد. برای تعیین اینکه مرتکب نسبت به قربانی، قدرت خود را اعمال داشته است یا خیر، شعبه باید وجود چنین عواملی یا ضوابطی چون «کنترل جابه‌جایی قربانی، کنترل محیط فیزیکی قربانی، کنترل روانی، وضع مقررات برای جلوگیری از فرار قربانی» را احراز کند. استفاده یا تهدید به زور یا اجبار علیه قربانی، اکراه، ادعای انزوای، در معرض رفتارهای وحشیانه و سوءاستفاده قرار دادن قربانی، کنترل جنسیتی و کار اجباری که این موارد انحصاری نیستند، را نیز لحاظ شود (SCSL, 2012: Para 420-421).

همچنین به اعتقاد شعبه، برای اعمال حق مالکیت نیازی به پرداخت و مبادله نیست. محرومیت از آزادی ممکن است دقیقاً مشتمل بر کار اجباری یا در غیر این صورت کاهش وضعیت فرد به غلامی باشد. همچنین برای اثبات برده‌داری دادستان باید اثبات می‌کند که متهم، نسبت به قربانی اقدام به ارتکاب عمل یا اعمالی با ماهیت جنسی کرده است. اعمال خشونت جنسی عنصری اضافی است که هنگامی که با برده‌داری ترکیب شود، برده‌داری جنسی را تشکیل می‌دهد (SCSL, 2012: Para 420-421).

شعبه دادرسی معتقد بود آنچه در رابطه با دختران و زنان ربوده‌شده در سیرالئون اتفاق افتاده و آنان را مجبور به رابطه زناشویی کرده، ازدواج در معنای درک‌شده مورد وفاق جهانی و یک وصلت مقدس نیست و باید از نظر دادگاه (شعبه تجدیدنظر شورای انقلابی نیروهای مسلح) به‌عنوان «شکلی از زناشویی برده‌داری»^۱ لحاظ شود. درحالی که این شعبه معتقد است، تمام اشکال ازدواج اجباری، حقوق بشر را طبق حقوق بین‌الملل نقض می‌کند (SCSL, 2012: Para 428).

سوءاستفاده‌های ارتكابی علیه زنان و دختران در این بستر، به‌وضوح ماهیتاً امری جزایی‌اند و به اندازه کافی شدت دارند که جنایت علیه بشریت را تشکیل دهند. این عمل نوعی از برده‌داری را شکل می‌دهد، چراکه مرتکب قدرت منضم به حق مالکیت را نسبت به «زنان تجاوز دیده»^۲

1. Conjugal Form of Sexual Slavery

2. Bush –Wives

اعمال کرده و محرومیت از آزادی‌شان را برای انجام اعمال جنسی و همچنین سایر اعمال، تحمیل کرده است. شعبه دادرسی معتقد است روابط زناشویی شامل اعمال جنسی و غیرجنسی است و تمام این اعمال اجباری جنسی یا غیرجنسی در دایره شمول تعریف برده‌داری قرار می‌گیرد. شعبه دادرسی بر این نظر است که برده‌داری زناشویی^۱ بهترین توصیف این اعمال است و اگرچه ممکن است فراتر از عمل برداری جنسی باشند، با وجود این عناصر برده‌داری جنسی را تشکیل می‌دهند (SCSL, 2012: Para 428).

شعبه دادرسی همچنین در این خصوص معتقد است برده‌داری جنسی شامل ربودن زنان و دختران به‌عنوان «زنان تجاوززده»، شکلی از «زناشویی برده‌داری جنسی» و عملی تحقیرکننده و خوارکننده (قربانی) است و تعرض جدی به کرامت انسانی محسوب می‌شود و در حوزه تعرض به کرامت انسانی قرار می‌گیرد (SCSL, 2012: Para 432).

اتهام شماره ۱۰ چارلز تیلور نیز به ربودن و کار اجباری به‌عنوان برده‌داری و جنایت علیه بشریت وفق ماده ۲(ج) اساسنامه اختصاص داشت. همچنین به‌منظور تحقق عناصر جنایت علیه بشریت طبق ماده ۲ شعبه دادرسی دو عنصر ذیل را برای اثبات جرم جنایت علیه بشریت ضروری می‌داند: ۱. مرتکب تمام یا بخشی از قدرت خود را به انضمام حق مالکیت بر یک یا چند شخص، از جمله فروش، خرید، اجاره، معاوضه این شخص یا اشخاص، یا از طریق تحمیل محرومیت مشابه آزادی، اعمال کند؛ ۲. مرتکب باید این اعمال قدرت را عاقدانه انجام دهد. به اعتقاد شعبه ویژگی اصلی برده‌داری عبارت است از «کنترل جابه‌جایی یک فرد، کنترل محیطی فیزیکی، کنترل روانی، اتخاذ موازینی برای جلوگیری از فرار، زور تهدید به زور، یا اجبار، اکراه، ادعای انحصارگری، در معرض رفتارهای وحشیانه قرار دادن و سوءاستفاده، و کنترل جنسیتی و کار اجباری است. به اعتقاد شعبه «نارضایتی»^۲ عنصر جرم برده‌داری نیست، اما ممکن است از نظر اثباتی مرتبط باشد. مدت زمان لازم برای ارتباط بین متهم و قربانی به‌منظور تحقق بردگی وجود ندارد، اما مدت زمان، ممکن است با تعیین کیفیت آن رابطه (فی‌مابین قربانی مرتکب)، مرتبط باشد (SCSL, 2012: Para 446-447). به‌منظور اثبات کار اجباری به‌عنوان برده‌داری، توجه به این موضوع که آیا «افراد مربوطه انتخابی برای انجام کار داشته یا خیر» یک تصمیم واقعی است، که باید در پرتو شاخصه ویژه برده‌داری شناسایی شود. با این حال باور ذهنی کارگرانی که مجبور به کار شده‌اند، برای اثبات کار اجباری کافی نیست، بلکه باید شواهد عینی نیز حمایت شوند. دادستان معتقد بود در خصوص عناصر ذهنی این جرم، باید مشخص شود مرتکب «یا قصد به بردگی گرفتن دارد یا با آگاهی معقولی از اینکه آن عمل احتمالاً رخ می‌دهد، اقدام کند»، زیرا چنین دیدگاهی با عناصر ذهنی سایر جرائم اساسنامه و رویکرد شعبه

1. Conjugal Slavery
2. Lack of Consent

اول بدوی و اساسنامه دادگاه کیفری بین‌المللی موافق است (SCSL, 2012: Paras 448-449). دادستان بر این باور بود که اعضای نیروی جبهه متحد انقلابی (ار یو اف) در جهت سیاست کلی این جبهه برای ایجاد وحشت در میان غیرنظامیان، از خشونت‌های جنسی استفاده کرده‌اند. ماهیت و قسوت و وسعت خشونت‌های جنسی برای به وحشت انداختن غیرنظامیان بوده که در تجاوزهای مکرر به زنان و دختران توسط یک یا چند رزمنده با اشیای خارجی در حضور همسرانشان یا در یا حضور سایر اعضای خانواده انعکاس یافته است. این قبیل تجاوزها تحت تهدید و سایر اشکال اجبار ارتکاب می‌یافته است و اغلب این زنان و دختران دزدیده شده و در مکان‌هایی مخفی می‌شدند و با هدف لذت جنسی و انجام کارهای خانگی برای «همسران شورشیان»^۱ در اسارت نگاه داشته می‌شدند (SCSL, 2012: Paras 871-872).

در نهایت پرونده در تاریخ ۱۱ مارس ۲۰۱۱ خاتمه یافت و چارلز تیلور از میان ۱۷ اتهام مندرج در کیفرخواست به موجب رأی شعبه دوم دادگاه بدوی ویژه سیرالئون به معاونت و کمک^۲ و همچنین برنامه‌ریزی^۳ (وفق ماده ۶ (۱) اساسنامه) ارتکاب ۱۱ فقره اتهام (بین دسامبر ۱۹۹۸ و فوریه ۱۹۹۹) از جمله اقدام‌های تروریستی و نقض ماده ۳ مشترک کنوانسیون‌های ژنو و پروتکل دوم الحاقی، قتل، تجاوز به عنف و برده‌داری جنسی و تعرض به کرامت انسانی، خشونت نسبت به حیات و سلامت و بهداشت روانی و فیزیکی افراد، برده‌داری و سایر اعمال غیرانسانی و... محکوم شد (SCSL, 2012: Para 699).

در اینجا نیز برای دومین بار شاهد صدور حکم دادگاه ویژه سیرالئون مبنی بر برده‌داری جنسی هستیم. شعبه در این پرونده از سه زاویه متفاوت به برده‌داری نگاه می‌کند. برده‌داری جنسی در این پرونده نه تنها به عنوان جنایت علیه بشریت بلکه به عنوان تعرض به کرامت انسانی به ویژه رفتارهای تحقیرآمیز و تردیلی، تجاوز به عنف و فحشای اجباری و سایر اشکال حمله بی‌شرمانه وفق ماده ۳ (د) اساسنامه (اتهام شماره ۶) به عنوان نقض ماده ۳ مشترک کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و همچنین کار اجباری به عنوان برده‌داری و جنایت علیه بشریت شناسایی شده است. با آنکه ازدواج اجباری نیز در خلال محاکمات چارلز تیلور مطرح شده بود، اما او نه در کیفرخواست و نه در حکم نهایی به این اتهام متهم نشد. در حقیقت دادگاه در این رأی با رد کردن اتهام ازدواج اجباری به نوعی با خلق اصطلاحی جدید با عنوان «برده‌داری زناشویی» آن را در دسته‌بندی برده‌داری جنسی لحاظ کرده و به عنوان یک جرم جدید با عناصری متفاوت به رسمیت نمی‌شناسد. عنصر مادی جرم برده‌داری جنسی به عنوان جنایت علیه بشریت از نظر شعبه مشتمل بر دو عنصر برده‌داری و عنصر ماهیت جنسی است. به اعتقاد شعبه عمل جنسی یک عنصر اضافی است که چنانچه با برده‌داری همراه شود، برده‌داری جنسی

1. Rebel Husbands
2. Aiding & Abetting
3. Planning

را تشکیل می‌دهد. در این خصوص به اعتقاد شعبه، نارضایتی و فقدان اراده آزاد قربانی خصیصه اولیه جرم برده‌داری است.

در اتهام شماره ۶ شعبه از زاویه دیگری به مسئله برده‌داری جنسی می‌پردازد. شعبه در این قسمت نارضایتی قربانی را عنصر برده‌داری جنسی نمی‌داند، بلکه بیشتر توجه خود را معطوف به هتک حیثیت و حمله به کرامت انسانی قربانیان قرار داده و از آنجا که برده‌داری جنسی به تخفیف و تحقیر قربانیان منجر شده، آن را به‌عنوان تعرض به کرامت انسانی نیز شناسایی کرده است (SCSL, 2012: Para 431-432).

در اتهام شماره ۱۰ با عنوان کار اجباری دادگاه همچنین از زاویه‌ای دیگر به موضوع برده‌داری جنسی می‌پردازد. به اعتقاد شعبه عناصر ذهنی مرتکب (نه قربانی) باید بررسی شود، چراکه برای آنکه کار اجباری به‌عنوان برده‌داری مورد لحاظ قرار گیرد، باید اثبات شود مرتکب «یا قصد به بردگی گرفتن دارد یا با آگاهی معقولی از اینکه آن عمل احتمالاً رخ می‌دهد، اقدام کرده باشد. در این صورت اگر کار اجباری با چنین قصدی و عنصر مادی آن نیز با اعمال با ماهیت جنسی همراه باشد، می‌توان گفت برده‌داری جنسی محقق شده است (SCSL, 2012: Para 445-450). در حقیقت دادگاه در این پرونده با دقت نظر هرچه تمام به‌طور جامع برده‌داری جنسی را به سه جرم ازدواج اجباری، تعرض به کرامت انسانی و کار اجباری پیوند زده و از هر سه موضع به بررسی برده‌داری جنسی پرداخته است و توجه به عناصر ذهنی مرتکب به‌جای نارضایتی قربانی این رأی را به یکی از غنی‌ترین آرا در خصوص برده‌داری جنسی تبدیل کرده است.

نتیجه‌گیری

با وجود تلاش‌های بین‌المللی برای ممنوعیت برده‌داری و تصویب کنوانسیون منع تجارت برده و لغو برده‌داری ۱۹۲۶، شاهد آنیم که نه‌تنها برده‌داری از بین نرفته، بلکه به شکلی مدرن چه در زمان صلح و چه در مخاصمات مسلحانه همچنان در حال ارتکاب است که این مسئله در اسناد کمیساریای عالی سازمان ملل متحد از جمله گزارش لغو برده‌داری و اشکال معاصر برداری^۱ (۲۰۰۲) و گروه‌های کاری شورای اقتصادی اجتماعی سازمان ملل متحد در خصوص اشکال مدرن برده‌داری^۲ به‌خوبی مشهود است. ردپای برده‌داری جنسی به سیستم آسایش در زمان جنگ جهانی دوم برمی‌گردد، که با وجود تشکیل دادگاه بین‌المللی جنایت جنگی زنان و محکومیت امپراتور هیروهیتو «به‌دلیل ارتکاب تجاوز جنسی و بردگی جنسی به‌عنوان جنایت

1. Abolishing Slavery and its Contemporary Forms

2. Report of the Working Group on Contemporary Forms of Slavery

علیه بشریت» و مسئولیت دولت ژاپن در ایجاد و نگهداری سیستم آسایش هیچ اثر الزام‌آوری نداشت و عملاً در پیشبرد عدالت ناکام ماند. پس از آن یکی از مشهورترین سیستم‌های برده‌داری مربوط به کمپ‌های تجاوز جنسی در یوگسلاوی سابق است که با آنکه برده‌داری جنسی از جرائم رایج محسوب می‌شد، دادگاه تنها در پرونده کوناچ به این مسئله پرداخت، ولی از شناسایی برده‌داری جنسی خودداری و به جرم برده‌داری اکتفا کرد.

پس از تصویب اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی برای اولین بار ما شاهد جرم انگاری برده‌داری جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت و جنایت جنگی هستیم که اساسنامه دادگاه ویژه سیرالئون نیز با اقتباس از آن، برده‌داری جنسی را به‌عنوان جنایت علیه بشریت جرم انگاری کرد. یکی از غنی‌ترین رویه‌ها در خصوص جرائم جنسی به رویه برجای‌مانده از دادگاه سیرالئون در زمینه برده‌داری جنسی بازمی‌گردد، که در سه تا از چهار پرونده جنسی مطروحه در دادگاه، به این جرم نگاه ویژه‌ای شده است. در پرونده جبهه شورای انقلابی نیروهای مسلح برای اولین بار دادگاه اقدام به ارائه تعریف و بیان عناصر جرم برده‌داری جنسی کرد، اما در صدور حکم محکومیت عقب‌نشینی و از تأیید جرم برده‌داری جنسی خودداری ورزید. اما پس از آن در پرونده جبهه متحد انقلابی برای اولین بار کیفرخواست‌هایی صادر شد که افراد را به‌صراحت به اتهام جرم برده‌داری جنسی متهم کرد. همچنین این رأی اولین و مهم‌ترین رأی صادره توسط یک دادگاه کیفری بین‌المللی است که علاوه بر شناسایی جرم برده‌داری جنسی و برشمردن عناصر تشکیل‌دهنده آن، اقدام به صدور حکم جنایت علیه بشریت برده‌داری جنسی کرده است. دادگاه در این پرونده به‌جای تأکید بر اثبات فقدان رضایت یا اراده آزاد قربانی به‌عنوان عناصر این جرم، تمرکز خود را بر روی رابطه سببیت گذاشت. یکی دیگر از مهم‌ترین و در حقیقت دومین رأی صادره در خصوص برده‌داری جنسی مربوط به پرونده چارلز تیلور است که دادگاه با ظرافت هرچه تمام اقدام به تفکیک برده‌داری جنسی از جرائمی چون تجاوز به عنف و ازدواج اجباری و فحش‌ای اجباری کرد؛ تا جایی که دادگاه با مهارت خاصی برده‌داری جنسی را به سه جرم ازدواج اجباری، تعرض به کرامت انسانی و کار اجباری پیوند زده و از هر سه موضع به بررسی برده‌داری جنسی پرداخته است.

آرای محاکم کیفری بین‌المللی هر کدام در زمان خود نقش مهمی در شناسایی جرم انگاری جرائم جنسی ایفا کرده‌اند که نقش دادگاه ویژه سیرالئون در زمینه برده‌داری جنسی به‌عنوان ناب‌ترین و مهم‌ترین رویه‌های برجای‌مانده در این خصوص بسیار حائز اهمیت است. در حقیقت شناسایی برده‌داری جنسی را باید وامدار تفکرات ناب قضات دادگاه ویژه سیرالئون در راستای توسعه حقوق بین‌الملل در زمینه برده‌داری جنسی دانست، چراکه تا قبل از آن هیچ‌یک از شعبات محاکم کیفری بین‌المللی به شناسایی برده‌داری جنسی، آن هم به‌عنوان جنایت علیه بشریت نپرداخته بودند.

منابع

۱. فارسی

الف) کتاب‌ها

۱. آقایی جنت‌مکان، حسین (۱۳۹۳)، *حقوق کیفری بین‌المللی (مجموعه اسناد بین‌المللی)*، چ اول، تهران: جنگل.
۲. ذاقلی، عباس (۱۳۹۴)، *قاجاق انسان در سیاست جنایی ایران و اسناد بین‌المللی*، چ اول، تهران: میزان.
۳. کرایر، رابرت و دیگران (۱۳۹۶)، *درآمدی بر حقوق کیفری بین‌المللی*، ترجمه مجتبی جانی‌پور و مهین سبحانی، چ اول، تهران: جنگل.
۴. کیتی شیایزری، کریانگ ساک (۱۳۹۶)، *حقوق بین‌الملل کیفری (با تجدیدنظر و اضافات)*، ترجمه بهنام یوسفیان و محمد اسماعیلی، چ ششم، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) و پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی.
۵. میرمحمد صادقی، حسین (۱۳۹۳)، *دادگاه کیفری بین‌المللی*، چ هفتم، تهران: دادگستر.

ب) مقالات

۶. بلخی، سارا؛ آزادبخت، فرید (۱۳۹۳)، «بررسی دادگاه ویژه سیرالئون: مبانی، دستاوردها و چالش‌ها، محاکم کیفری بین‌المللی»، در: *محاکم کیفری بین‌المللی*، زیر نظر دکتر مهدی ذاکریان، تهران: تیسرا، ص ۲۸۲-۲۴۶.
۷. خاک، روناک (۱۳۸۷)، «جرمانگاری خشونت جنسی در حقوق بین‌الملل کیفری»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، نشریه مرکز امور حقوقی بین‌المللی معاونت حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری، سال بیست‌وپنجم، ش ۳۹، ص ۱۴۶-۱۰۱.
۷. زمانی، قاسم؛ حسینی اکبرنژاد، هاله (۱۳۹۴)، «جامعه بین‌المللی و عدالت کیفری جهانی»، *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی*، دوره ۵۴، ش ۳، ص ۳۳۹-۳۱۵.
۸. قدیر، محسن؛ مهدوی، زهرا؛ ستایش‌پور، محمد (۱۳۹۷)، «حمایت از زنان در مقابل خشونت جنسی (واکاوی اسناد نسل‌های چهارگانه محاکم بین‌المللی کیفری)»، *دوفصلنامه علمی ترویجی فقه و حقوق خانواده*، سال بیست‌وسوم، ش ۶۹، ص ۵-۳۰.

۲. انگلیسی

A) Books

10. Schabas, William (2006), *The Un International Criminal Tribunals, The Former*

Yugoslavia, Rwanda And Sierra Leone, Cambridge University Press.

11. Japutra, Kiki Anastasia (2015), *The Interest of States in Accountability for Sexual Violence in Armed Conflicts: A Case Study of Comfort Women of the Second World War*, FICHL Publication Series No. 25, Torkel Opsahl Academic Publisher, Brussels.

B) Articles

12. Drom, Eddy van (2011), "Assessment of the 2000 Tokyo Women's International War Crimes Tribunal on Japan's Military Sexual Slavery.", *Journal of Hannan University Social science*, Vol. 46, No. 2.
13. Fenrick, W. J. (2015), Military Self-Interest in Accountability for Core International Crimes Morten Bergsmo and Tianying Song (Eds). *International Review of the Red Cross*, 97(900), FICHL Publication Series, No. 25.
14. Soares, Miguel De Serpa (2014), American Bar Association "ABA Day at The UN", *United Nations Office of Legal Affairs*, 31 March 2014.
15. Weissbrodt, David, Anti-Slavery International (2002), *Abolishing Slavery and Its Contemporary Forms*, *Office of the United Nations High Commissioner for Human Right*.

C) Documents

16. E/CN.4/1996/53/Add. Available at: <http://hrlibrary.umn.edu/commission/country52/53-add1.htm>.
17. ICC, The Pre-Trial Chamber, The Prosecutor v. Germain Katanga, ICC-01/04-01/07, 2008.
18. ICC, The Trial Chamber, The Prosecutor Chamber v. Germain Katanga, ICC-01/04-01/07-3436-t, 2014.
19. ICC, The Trial Chamber, The Prosecutor Chamber v. Bosco Ntaganda, ICC-01/04-02/06, 8 July 2019.
20. ICTY, Kunarac et al. Appeals Judgment, 12 June 2002.
21. ICTY, The Appeal Chamber, The Prosecutor V. Dragoljub Kunarac & Radomir Kovac & Zoran Vukovic, 2002.
22. Report of the International Law Commission on the work of its forty-third Session, 29 April-19 July 1991, GA, Supplement No 10 (A/46/10)
23. ICTY, The Trial Chamber, The Prosecutor v. Kunarac & Kovac & Vukovic, 22 February 2001.
24. SCSL, The Trial Judgment, The Prosecutor v. Issa Hassan Sesay, Morris kallon and Augustin Gbao, (RUF), 2 March 2009.
25. SCSL, The Prosecutor v. Brima, Kamara & Kanu, Indictment, 2004.
26. SCSL, The Trial Chamber II, The Prosecutor v. Brima, Kamara & Kanu, 2007.
27. SCSL, The Trial Chamber II, The Prosecutor v. Charles Ghankay Taylor, 18 May 2012.
28. SCSL, The Appeal Judgment, The Prosecutor v. Issa Hassan Sesay, Morris kallon & Augustin Gbao, (RUF), 2 October 2009.

29. SCSL, The Trial Chamber I, The Prosecutor v. Issa Hassan Sesay & Morris Kallon & Augustin Gbao, 8 April 2009.
30. The Elements of Crimes of the Rome Statute of the International Criminal Court, 2010.
31. The Statute of the International Criminal Court, 2002.
32. The Statute of the Special Court for Sierra Leone, 2002.
Report of the International Law Commission on the work of its forty-third session, 29 April-19 July 1991, GA, Supplement No 10 (A/46/10).